

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÖĞRETMENLİK BÖLÜMÜ SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN BENLİK TASARIMI VE KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

(Kafkas Üniversitesi Örneği)¹

Pınar SUNGUR² Selami YÜKSEK²

ÖZET

Bu çalışmada; Kafkas Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu'nda öğrenim gören son sınıf öğrencilerinin benlik tasarımı ve kendini gerçekleştirme düzeylerinin incelenmesi ve cinsiyetler arasındaki farkların ortaya konulması hedeflenmiştir.

Araştırmaya, 2006-2007 ve 2007-2008 eğitim öğretim yılında Kafkas Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek okulunda öğrenim gören 43'ü erkek 29'sı bayan toplam 72 son sınıf öğrencisi gönüllü olarak katılmıştır.

Araştırmada ilgili verilerin toplanmasında, Baymür (1968), tarafından geliştirilmiş olan "Benlik Tasarımı Envanteri" ile Rogers ve Maslow'un kuramlarına dayalı olarak Shostrom tarafından 1968 yılında geliştirilmiş ve Kuzgun tarafından 1973 yılında Türkçeye uyarlanmış olan "Kişisel Yönelim Envanteri" ve "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Çalışmada, kişisel yönelim envanteri, zamanı iyi değerlendirme ve desteğini içten alma alt boyutları gözetilerek incelenmiştir. Uygulanmasında zaman sınırı olmayan envanter, üniversite ve daha üst düzeydeki yetişkin grubuna uygundur.

Araştırmada toplanan verilerin analizi SPSS for Windows 16.00 paket programı ile yapılmıştır. Elde edilen verilerin ortalama ve standart sapma değerleri tespit edilerek, deneklerin cinsiyetler arasındaki benlik tasarım düzeyleri ve kendini gerçekleştirme düzeyleri arasındaki farklar, nonparametrik testlerden Kruskal Wallis ile belirlenmiştir. Erkekler ve bayanların ayrı ayrı benlik tasarım düzeyleri ile kendini gerçekleştirme düzeyleri arasındaki ilişkiye ise; pearson korelasyonu ile bakılarak 0.01 ve 0.05 düzeyinde incelenmiştir.

Çalışmanın sonucunda erkek ve bayan denekler arasında benlik tasarımı ve kendini gerçekleştirme düzeyleri arasında anlamlı fark bulunamamıştır ($p>0,05$). Bayan deneklerin kendini gerçekleştirme düzeyleri ile benlik tasarımları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunurken ($p<0,05$) erkeklerde ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0,05$).

Anahtar kelimeler: Benlik tasarımı, Kendini Gerçekleştirme Düzeyi

DEFINING OF SELF CONCEPT AND SELF ACTUALIZATION LEVELS OF SENIOR STUDENTS OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORT COLLEGE (Kafkas University Example)

ABSTRACT

In this study, it is aimed to examine self concept and self actualization level of senior students in physical education and sport college, Kafkas University and to find out differences between sexes.

Total 72 senior students, 43 of whom are male and 29 of whom are female, who studied in Kafkas University Physical Education and Sport College in 2006-2007 and 2007-2008 education year voluntary attended to this study.

"Self Concept Envanter" which was developed by Baymür (1968), "On Behalf of Developing Inventory" and "Self Actualization Inventory" which are based upon the theories of Maslow and Rogers, developed by Shostrom in 1968 and adapted to Turkish by Kuzgun in 1973 are used to collect relevant data in this study. In the study, "On behalf of Developing Envanter" is examined by considering the facts of sub-dimensions of well-used time and take support.

Collected data in the study is analysed by means of SPSS for Windows 16.00 packet program. Determining the average and standard deviation of the collected data, participants self concept and self actualization level, differences between sexes are determined by Kruskal Wallis, one of nonparametric tests. The relationship between self concept and self actualization levels of male and female is examined with Pearson Correlation on the level of 0,01 and 0,05.

At the end of the study, no significant difference is found out between self concept and self actualization levels of male and female participants ($p> 0,05$). Though there is a positive relation between self concept and self actualization level of females ($p< 0,05$), there is no significant relation on men ($p> 0,05$).

Key Words: Self Concept, Self Actualization Level

GİRİŞ VE AMAÇ

Bireyin çeşitli kişilik özelliklerine ne derece sahip olduğunu ya da kişinin kendisini algılama biçimi olarak tanımlayabileceğimiz "benlik" kavramının insan hayatında çok büyük yeri vardır (Bıyıklı, 1989, Yalom, 1999). Allport'a göre benlik tasarımı; bireyin kendini oluşturma gücü, bireyin kendine olan "bu benim, bunu ben yapabilirim" dediği yönüdür (Tan, 1986). Bir başka tanıma göre, bireyin kişiliğine ilişkin kanıları ve bireyin kendi kişiliği hakkındaki görüş tarzı olarak ifade edilmektedir. Bireyin ne olduğu ve çevresince nasıl tanındığı hakkında bilinçliliği olarak da tanımlanmaktadır (Barış, 2002). Benlik, bireyin kendini tanıma ve değerlendirme biçimi veya insanın özellikleri, yetenek ve olanakları,

¹ 23-24 Mayıs 2009 Uluslararası 1. Yaşayan Kuramcılar Konferansında Bildiri Olarak Yayınlanmıştır.

² Kafkas Üniversitesi Sarıkamış BESYO

değer yargıları ve inançlarından oluşan, durağan olmayan bir yapı olarak da tanımlanabilir (Köknel,1985).

Yapılan araştırmalar, benlik tasarımı düzeyi güçlü olan bireylerde kendine güven, iyimserlik, başarıma isteği, zorluklardan yılmama gibi olumlu ruhsal niteliklerin yanı sıra, kendilerini saygıya ve kabul edilmeye değer, önemli ve yararlı kişiler olarak algılama eğiliminde olduklarını göstermektedir (Yörükoğlu,1985). Ayrıca araştırmalar, böyle kimselerin rahat, esnek, yeni düşüncelere açık, kişilerarası ve grup içi ilişkilerde başarılı, aktif, girişken, araştırmacı ve yaratıcı özelliklerinden dolayı toplum içinde daha aktif roller üstlendiklerini ortaya koymaktadır (Onur, 1987).

Bireyin mutlu ve başarılı olmasını engelleyen, topluma yararlı olmasını da kısıtlayıcı nitelikteki zayıf düzeyde benlik tasarımına sahip olan bireylerin, kendilerini pek önemli olmayan, sevilebilir özelliklerden yoksun olarak gördüklerini, kendilerini yeteneklerine ve karşısındakilere güvenmeyen, kolay umutsuzluğa kapılan, sosyal ilişkilerde uyum sağlayamayan, çabuk etkilenen, başkalarına bağımlı, sık sık utanç ve suçluluk duygularına kapılma gibi kişilik özelliklerine sahip oldukları görülmektedir (Yörükoğlu, 1985).

Kendini gerçekleştirme ise Maslow'a göre, bir bireyin ne olabiliyorsa, onu olmasıdır. Bu, bireyin kendini tam olarak ifade etme isteğini ve sahip olduğu potansiyeli gerçekten göstermeye başlaması eğilimini ifade eder. Yani, bireyin yapabileceği tüm kapasitelere sahip olmasıdır. Maslow, insanların doğuştan kendilerini gerçekleştirme güdüsüne sahip olduğunu ve bu gerçekleştirme kavramını, insanın gizil gücünü kullanması ve geliştirmesi olarak ifade etmektedir (Kuzgun, 1985).

Kendini gerçekleştirme sürecindeki insanlar, kendilerine ve dış dünyaya ilişkin bilgiler edinme, kendilerinde ve çevrelerinde olup bitenleri daha iyi anlayabilme gereksinimi duyarlar (Erden ve Akman, 2000).

Maslow, kendini gerçekleştirme ve büyüme gereksinimine yönelik yaptığı çalışmalarda, kendini gerçekleştirme sürecine giren insanların, ortalama insanlardan daha farklı özellikler taşıdıklarını ifade etmektedir. Bu insanlar, psikolojik açıdan sağlıklıdırlar (Kavakkıran, 2006).

Meslek grupları arasında öğretmenliğin, kişilik gelişimi ölçütleri açısından, diğer mesleklere nazaran daha yeterli düzeyde olması beklenmelidir. Buna paralel olarak öğretmen adaylarının ve bu mesleğin içinde olan bireylerin kendini gerçekleştirme ve benlik tasarımı kavramlarının önemi daha da artacaktır. Keza kendini gerçekleştirmiş ve benlik tasarımı istenilen düzeydeki öğretmen adaylarının, toplumumuza insan yetiştirme hususundaki yeterliliği sağlam teminatlara dayanabilecektir.

Bu çalışmanın amacı; Kafkas Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda öğrenim gören son sınıf öğrencilerinin benlik tasarımı ve kendini gerçekleştirme düzeylerinin incelenmesi ve cinsiyetler arasındaki farkların ortaya konulmasıdır.

MATERYAL VE METOD

Araştırmaya, 2006-2007 ve 2007-2008 eğitim öğretim yılında Kafkas Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda öğrenim gören 43'ü erkek 29'su bayan toplam 72 son sınıf öğrencisi gönüllü olarak katılmıştır.

Araştırmada ilgili verilerin toplanmasında, Baymur (1968), tarafından geliştirilmiş olan "Benlik Tasarımı Envanteri" ile Rogers ve Maslow'un kuramlarına dayalı olarak Shostrom tarafından 1968 yılında geliştirilmiş ve Kuzgun tarafından 1973 yılında Türkçeye uyarlanmış olan "Kişisel Yönelim Envanteri" ve "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Çalışmada, kişisel yönelim envanteri, zamanı iyi değerlendirme ve desteğini içten alma alt boyutları gözetilerek incelenmiştir. Uygulanmasında zaman sınırı olmayan envanter, üniversite ve daha üst düzeydeki yetişkin grubuna uygundur.

Yapılan anket çalışmasının Cronbach Alfa içsel tutarlılık analizi sonucu; 0,83 olarak tespit edilmiş olup anketin içsel tutarlılığının yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada toplanan verilerin analizi SPSS for Windows 16.00 paket programı ile yapılmıştır. Elde edilen verilerin ortalama ve standart sapma değerleri tespit edilerek, deneklerin cinsiyetler arasındaki benlik tasarım düzeyleri ve kendini gerçekleştirme düzeyleri arasındaki farklar, nonparametrik testlerden Kruskal Wallis ile belirlenmiştir. Erkekler ve bayanların ayrı ayrı benlik tasarım düzeyleri ile kendini gerçekleştirme düzeyleri arasındaki ilişkiye ise; pearson korelasyonu ile bakılarak 0.01 ve 0.05 düzeyinde incelenmiştir.

BULGULAR

Tablo1: Araştırmaya Katılan Erkek ve Bayan Katılımcıların Ölçülen Parametrelerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Z Tablo Değerleri ve Farkların Anlamlılık Düzeyleri

Alt Ölçekler	Cinsiyet	n	X±SS	Z	p
Benlik Puanı	Bayan	29	60,7±41,9	0,683	0,409
	Erkek	43	62,1±21,4		
Kişisel Yönelim Puanı	Bayan	29	98,6±12,5	1,244	0,265
	Erkek	43	91,4±13,3		
Zamanı İyi Değerlendirme Puanı	Bayan	29	14,1±1,4	0,725	0,394
	Erkek	43	12,8±4,1		
Desteği İçten Alma Puanı	Bayan	29	84,5±11,3	1,027	0,311
	Erkek	43	78,9±10,8		

n: Örneklem Sayısı, X: Ortalama, SS: Standart Sapma, Z: Z Tablo Değeri, p: Anlamlılık Düzeyi

Yapılan istatistiksel değerlendirme sonucunda bayanların benlik tasarım puanları; 60,7±41,9 olarak tespit edilirken, erkek katılımcıların ise; 62,1±21,4 olduğu tespit edildi. Erkek katılımcıların benlik tasarım düzeylerinin ortalama değerinin bayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu fakat aralarındaki bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edildi ($p>0.05$). Buna karşın bayanların kişisel yönelim, zamanı iyi değerlendirme ve desteği içten alma puanlarının ortalama olarak erkeklerinkinden daha yüksek olduğu fakat bu farkların da istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edildi ($p>0.05$).

Tablo2: Bayan Katılımcıların Ölçülen Parametreleri Arasındaki Korelasyonu

n=29	r	Benlik Puanı	Kişisel Yönelim Puanı	Zamanı İyi Değerlendirme Puanı	Desteği İçten Alma Puanı
Benlik Puanı	r		0,652	0,716	0,630
	p		0,030	0,013	0,038
Kişisel Yönelim Puanı	r	0,652*		0,850**	0,998**
	p	0,030		0,001	0,000
Zamanı İyi Değerlendirme Puanı	r	0,716*	0,850**		0,813**
	p	0,013	0,001		0,002
Desteği İçten Alma Puanı	r	0,630*	0,998**	0,813**	
	p	0,038	0,000	0,002	

** $p<0.01$, * $p<0.05$ (Korelasyon) r= Pearson Korelasyon p= Parametrelerarası İlişkinin Anlamlılık Düzeyi

Bayan katılımcıların ölçülen parametreleri arasındaki ilişkiye bakıldığında ölçülen bütün parametreler arasında istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu tespit edildi. Bunların içerisinde kişisel yönelim puanları ile zamanı iyi değerlendirme ve desteği içten alma puanları arasında 0.01 düzeyinde, benlik puanları ile kişisel yönelim, zamanı iyi değerlendirme ve desteği içten alma puanları arasında 0.05 düzeyinde anlamlı ilişki olduğu belirlendi.

Tablo3:Erkek Katılımcıların Ölçülen Parametreleri Arasındaki İlişki

N=43	r	Benlik Puanı	Kişisel Yönelim Puanı	Zamanı İyi Değerlendirme Puanı	Desteği İçten Alma Puanı
Benlik Puanı	r		-0,007	-0,117	0,003
	p		0,976	0,624	0,989
Kişisel Yönelim Puanı	r	-0,007		0,753**	0,955**
	p	0,976		0,000	0,000
Zamanı İyi Değerlendirme Puanı	r	-0,117	0,753**		0,542*
	p	0,624	0,000		0,013
Desteği İçten Alma Puanı	r	0,003	0,955	0,542	
	p	0,989	0,000	0,013*	

** p<0.01, *P<0,05 (Korelasyon) r= Pearson Korelasyon p= Parametrelerarası İlişkinin Anlamlılık Düzeyi

Araştırmaya katılan erkek katılımcıların ölçülen parametreler arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, zamanı iyi değerlendirme ile kişisel yönelim puanları arasında ve desteği içten alma puanları ile zamanı iyi değerlendirme puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu tespit edildi ($p<0.01$). Ölçülen diğer parametreler arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunamadı ($p>0.05$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümünde okuyan son sınıf öğretmen adaylarının benlik tasarımı ve kendini gerçekleştirme düzeylerinin incelenmesi ve cinsiyetler arasındaki farkların betimlenmesi hedeflenmiştir.

Cinsiyet farklılığının benlik kavramı ve kendini gerçekleştirme düzeyi üzerinde etken olduğu çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Ancak her iki değişken arasındaki ilişkiyi arayan herhangi bir çalışmaya, literatür taramaları esnasında rastlanılmamıştır.

Sporun insan üzerindeki çok yönlü, olumlu etkileri, katkıları bilindiğinden, başlangıçta, araştırma sonucunun bu bağlamdaki etkilerini ortaya koyacak sonuçlarla karşılaşmayı umduğumuzu söylemek mümkündür. Nitekim sonuçta, sportif etkinlikler içerisindeki öğrencilerimiz arasında benlik tasarımı ve kendini gerçekleştirme hususunda bariz bir farkın mevzu bahis olmadığı görülmüştür.

Son yıllarda da bu doğrultudaki sonuçları içeren çalışmalara rastlamak mümkündür. Çukurova Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış bir çalışmada "Spor yapan ve yapmayan ergenlerde benlik saygısı" ele alınmış ve sonuçlar arasında, "Spor yapma ile benlik saygısı arasında pozitif anlamlı ilişki" bulunmuştur (Gün 2006).

Yine "Üniversite I. ve IV. Sınıf öğrencilerinin kendini gerçekleştirme engel düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi" isimli çalışmanın sonuçları arasında, "Üniversitenin sunduğu sosyo-kültürel faaliyetlere katılma düzeylerine göre her iki sınıf düzeyinde anlamlı bir fark olduğu ve bu farkın da üniversitenin sunduğu sosyo-kültürel faaliyetlere genellikle katılan öğrenciler lehine olduğu" bulunmuştur. Aynı çalışmada, kendini gerçekleştirme hususunda bayan öğrenciler lehine bir fark da gözlemlenmiştir (Sezer, Ertem 2004).

Bu bağlamda literatürde rastlanılan bazı araştırmalar (Martinez and Dukes, 1987; Cate and Sugawara, 1986) erkeklerde benlik tasarımı düzeyini daha yüksek gösterirken, bazı araştırmalar da (Turner and Turner, 1982) bu oranın bayan öğrenciler lehine olduğunu ortaya koymuştur (Smith, Muenchen 1995).

Bizim çalışmamızdaki değişkenlerle birebir örtüşmese de araştırma konumuza yakın olarak gördüğümüz çalışma sonuçlarına da değinmek, yerinde olacaktır. Örneğin yapılan bir çalışmada, Araştırma sonucunda farklı cinsiyet rollerine sahip öğrencilerin benlik tasarımı düzeylerinin; sınıf düzeyi, başarı durumu, ana-babanın eğitim düzeyi, ana-baba tutumu, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim yeri ve gelir durumu gibi değişkenlerden etkilenmediği ortaya çıkmıştır (Yılmaz, Asuman, 1997).

Bir başka çalışma ise, 2002 yılında Uludağ Üniversitesinde yapılmıştır. Sözü geçen çalışmanın bulgularından birisi de, "Beden Eğitimi ve Spor Bölümü 4. sınıfta okuyan kız ve erkek öğrencilerin cinsiyet açısından benlik ve mesleki benlik kavramlarının bağdaşım düzeyleri arasında erkek öğrenciler lehine anlamlı fark bulunmuştur" (Özdemir ve Arkadaşları 2002).

Nitekim bu çalışmada da istatistiksel bir anlam ifade etmese de benlik tasarımı hususunda erkek katılımcıların, kendini gerçekleştirme düzeylerinde ise bayan katılımcıların istenilen düzeyde olduklarını söylemek mümkündür. Bununla birlikte, çalışmamız sonucunda biz de literatürdeki çalışmalara paralel olarak, genelleme yapılamayacağını belirtmekle yetineceğiz.

Çalışmadaki sonuçlara yönelik olarak, aşağıdaki yorumları yapmak mümkündür. Bölgenin kültürel yapısı, geleneksel yaşama bağlılığı ve kırsal yerleşim özellikleri taşıyor olması, erkek deneklerin kişisel özelliklerinin değişimindeki zorlanmaları gösteriyor olabilir. Aynı zamanda toplumumuzdaki erkek imajına atfedilen özellikler ve onlardan beklentilerin yüksek olması da, sonuca etki ettiği düşünülen bir başka faktör olarak sayılabilir. Ataerkil aile yapısını daha fazla sahiplenen ve bunun sonucunda sorumluluklarını daha ziyade toplumsal açıdan değerlendiren erkek deneklerin, bireysel olarak aranan ve istenilen kişilik özellikleri ve yeterliliklerini arka planda gördüğünü söylemek de mümkündür.

Bayan deneklerin benlik tasarımı ve kendini gerçekleştirme düzeyleri arasındaki ilişki düzeyine göre değerlendirildiğinde ise; daha çok ve hızlı değişim-yenileşme-modernleşme çabalarına yönelik olarak böyle bir sonuç çıktığı söylenebilir. Sonuçta baba ocağından okuma vesilesiyle ayrılmak demek, birtakım eksikliklerin-yetersizliklerin eğitim aracılığıyla giderilebilmesi anlamına da gelebilmektedir. Bayan katılımcıların bu süreci (eğitim), nispeten olumlu anlamda kullanmaları, daha fazla ihtiyaç duyup güdülenmedeki kolaylıktan da kaynaklanıyor olabilir diye vurgulamak isteriz.

KAYNAKLAR

1. Barış, A.D. (2002); *Müzik Eğitimi Alan Ve Almayan Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarımı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
2. Bıyıklı, L. (1989); *Bedensel Özürlü Çocukların Benlik Kavramı* (Aile Kabul Düzeyi Açısından), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, (S: 101-102), Ankara.
3. Cate, R., & Sugawara, A. I. (1986); Sex Role Orientation And Dimensions Of Self-Esteem Among Middle Adolescents. *Sex Roles*, 15, 145-148.
4. Erden, M.; Akman, Y. (2000); *Gelişim Ve Öğrenme-Öğretme*, Ankara: 8. Baskı, Arkadaş Yayınevi.
5. Ertem, F., Sezer, Ö. (2004); *Üniversite 1. Ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Kendilerini Gerçekleştirme Engel Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Xııı. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi, 6-9 Temmuz, Malatya.
6. Gün, E. (2006); *Spor Yapanlarda Ve Yapmayan Ergenlerde Benlik Saygısı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
7. Kavakkıran, G. (2006); *Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Yetenek Düzeyleri İle Kendini Gerçekleştirme Düzeylerinin Karşılaştırılması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
8. Köknel, Ö. (1985); *Kişilik*, İstanbul: Altın Kitaplar Basımevi.
9. Kuzgun, Y. (1985); *Psikolojide İnsancı Yaklaşımlar*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 18:(1),1-17.
10. Martinez, R., & Dukes, R. L. (1987); Race, Gender, And Self-Esteem Among Youth. *Hispanic Journal Of Behavioral Sciences*, 9, 427-443.
11. Onur, B. (1987); *Ergenlik Psikolojisi*, Ankara: Özbet Matbaası.
12. Sezer, Ö.; Ertem, F. (2004); *Üniversite 1. Ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Kendini Gerçekleştirme Engel Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Xııı. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz. İnönü Üniversitesi. Eğitim Fakültesi, Malatya.
13. Shostrom, E. L. (1968); An Inventory For The Measurement Of Self-Actualization. *Educ. Psychol. ...* 8, No. 1, 68-72
14. Smith, E., Muenchen, R.A. (1995); *Gender And Age Variations In The Self-Image Of Jamaican Adolescents*, *Adolescence*, Fall, 30:119.
15. Tan, H (1986); *Psikolojik Yardım İlişkiler "Danışma Ve Psikoterapi"*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul: S:80.
16. Turner, C. B., & Turner, B. T. (1982); Gender, Race, Social Class, And Self-Esteem Among Middle Adolescents, *Sociological Quarterly*, 23, 491-507.
17. Yalom, I.D. (1999); *Momma And The Meaning Of Life*, Harper Collins, New York
18. Yörükoğlu, A.(1985); *Gençlik Çağı*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.